

IRODALMI SZEMLE.

Shakespeare életrajza.

A life of William Shakespeare by Sidney Lee. With portraits and facsimiles. London 1898. 8-rét. XXVI és 480 lap. Ára 7½ shilling.

A befejezéséhez közeledő *Dictionary of National Biography* 51. kötetében még az 1897. évfolyamában Shakespearenek mintegy 49 lapra terjedő életrajza jelent meg a vállalat szerkesztőjének tollából, ki, mint tudjuk, első rangú tekintély a Shakespeare irodalomban. A dolog természeténél fogva Lee csak nagyon röviden végezhetett föladatával és azért szerencsés ötletnek kell tartanunk, hogy az összegyűjtött dús anyagot most egy önálló kötetben újra földolgozta. Hogy az olvasónak némi fogalma legyen a Shakespeare irodalom terjedelméről, elég lesz megemlíteni azt, hogy a British Museum könyvtárának Katalógusában a költő neve alatti irodalom 1897-ig 3680 czímmel van képviselve és azóta is számos munka jelent meg ugyanazon tárgyról és mint az angol mondja: „still they come“, még bőven bugyog a forrás. A mint a véletlen akarja, éppen ma, midőn e sorokat írom, „Shakespeare nevért még a törvényszéki termek falai is visszhangozzák, mert egy kontár író porbe fogta a *Saturday Review* szerkesztőjét, kiadóhivatalát, nyomtatóját, mivel e heti lap kissé kiméletlenül bírálta meg fölpörösnek egy e szakmába vágó elhamarkodott munkáját.

Angliában még 1841-ben alapítottak egy Shakespeare-társaságot, mely föloszlásáig (1853-ban) 48 kötetet adott sajtó alá; ennek hamvaiból pedig 1874-ben a még most is főnálló New Shakespeare Society támadt föl és Németországban is (Weimarban) 1865 óta működik és szorgalmasan nyomtatja évkönyveit a Deutsche Shakespeare Gesellschaft.

A költő munkáit persze lefordították mindenféle európai és ázsiai nyelvre, köztük latinra is. Fordítások tekintetében Lee szerint csak a biblia szárnyalja túl az angol költő szellemi termékeit. Szerző hazánkat is fölemlíti, de csak egy még 1824-ben Kassán megjelent fordítást említ és úgy látszik, hírét sem hallotta a Kisfaludy-Társaság 19 kötetes kiadásának, a mit annál fureszábbnak kell tekintenünk, mert idézi Greguss Ágost művét *Shakespere* (így!) *pályáját*, melyet azonban úgy látszik, csak az elhúnyt *Ungarische Revue* révén ismer.

A költő nevének írásmódját illetőleg Lee munkájára utalom az olvasót s e helyütt csak annyit lesz elég fölemlíteni, hogy a koszorús

írónak valami féltuczat hiteles aláírását ismerjük (mindannyi hivatalos okmányokon fordul elő) s hogy ezek közül csak egyetlen egy olvasható egészen tisztán s hogy ez világosan „Shakespeare“-nak van írva. A többi nagyon kuszált és a régi, középkori írúdeákok mintájára összevonva, azaz rövidített alakban van írva és akár mint fönebb, akár pedig „Shakspeare“; némelyikük pedig pláne „Shakspere“-nak olvasható. Különben, mint tudjuk, a XVI. század végén vagy a XVII. elején szorosan megállapított helyesírásról tulajdon- és családneveknél még szó sem lehet. Ismeretes dolog, hogy ugyanazon egyén ugyanazon levélben öt vagy hatféleképen írhatta saját családja nevét anélkül, hogy azon valaki főnakadt volna.

Az *Erdélyi Múzeum* idei január havi füzetében közölt Shakespeare levelek vagy nem újak (tudtommal nem tud róluk senki valamit Angliában,) vagy ha már korábban földözték föl, régen elfelejtették létezésüket és napirendre tért át a világ. Lee nem említi azokat sem a hiteles aláírások, sem a hamisítványok közt, pedig ez utóbbiakból annyit termett itt Angliában, mint a gomba. Keményfi János úrnak azért saját jó hírnevének érdekében azt ajánlanám, hogy mutasson reá a forrásra, hol akadt reájuk, mielőtt neve pelengérré kerül az Ireland, Collier, Jordan és más hamisítvány-gyártó és köröző neveinek hajstromában.¹

A Shakespeare-Bacon-féle vitát Lee csak röviden érinti egy alig három lapra terjedő függelékben. A Bacon szerzősége mellett kardoskodó elméletet „tudákos hóbort“-nak bélyegezte eddig Shakespearenek és Baconnak minden *alapos* ismerője. Komolyan először Amerikában vitatták a dolgot, az irodalmi kontárság paradicsomában. Londonban is alakult egy Bacon-Society e czélből 1885-ben, mely 1893 május hava óta külön negyedéves folyóiratot ad ki „Baconiana“ cím alatt. Ennek egy névmása, egy hasonszórú vállalat, Chicagóban is jelenik meg 1892 óta. A vitának 255 címre rugó bibliographiáját (1848 óta) 1884-ben W. H. Wyman közölte Cincinnatiában. Folytatását 1886-ban egy havi folyóirat (*Shakespeariana*) közölte, s azóta — Lee szerint — a címek száma megkétszereződött.

A „hóbort“-nak 40 évre terjedő történetét röviden nemrég John Fiske írta meg „Forty years of Bacon—Shakespeare folly“ cím alatt

¹ Az Erd. Múzeum illető füzetében az érdekességeért közölt ezikk alatt szerk. megjegyzésben magunk is kifejeztük erős kételyünket a közölt állítólagos Shakespeare-levelek hitelessége felett s levélben is felszólítottuk az akkor Berlinben tartózkodó közlőt, hogy mutasson rá közelebről is forrására és járjon utána, mit mondanak azokról Angolországban. K. J. úr erre beküldötte hozzánk a berlini „Zeit und Geist“ cz. irodalmi szemle 7-ik számát, melyben e levelek német fordításban közölve vannak. Ezt azonban, természetesen, hiteles forrásnak el nem ismerhetjük s méginkább megerősödtünk abban a véleményünkben, hogy az illető Shakesperae-levelek hamisítványok. Ennek következtében kértük fel londoni jeles munkatársunkat, Kropf Lajos urat, hogy a kérdés tisztázásához hozzájáruljon. Kérésünk teljesítéseért fogalja e helyütt is hálás köszönetünk t. Szerk.

a new-yorki *Atlantic Monthly* 1897 novemberi füzetében. A baconisták egyik újabb és tagadhatlanul érdekes „fölfödözés“-ét továbbá a londoni *Pearson's Magazine* 1897-iki deczemberi száma közölte (ha nem esalódom a *Canadian Magazine* nyomán), melyre ugyancsak a londoni *Quarterly Review*-nek tavalyi juliusi füzetében felelt egy névtelen bíráló. E cikkek alapján legyen szabad az *Erdélyi Múzeum*-ban közölt adatok kiegészítéseül még a következő dolgokat közölnöm.

A Bacon Delia és Madame Pott és mások részéről indított tollharcz mindinkább lankadni kezdett, midőn egy másik amerikai író, névszerint Donnelly Igzác 1888-ban közzétette majdnem ezer lapra rugó nagy munkáját „The great cryptogram“ czímen, mely nagy port vert föl annak idején. A cryptogram azonban nem olyan egyszerű dolog, mint a milyent pl. a mi Tinódyk használt vagy Zombori Antal (*Historia Sacra*-jában) és mások, kik a versfejek kezdőbetűibe temették, de félreismerhetetlenül, műveiknek szerzőségét. Donnelly összeszedeti adatait, csűr-csavar a dolgon, állít sok merész dolgot és nagyot, theorizál, fejteget, míg végre kisüti, hogy Shakespeare színműveit Bacon írta. De ugyanavval a mesterkéltséggel, erőszakolt procedurával a Bacon-theoriánál „még jóval vadabb állításokat lehet bebonyolítani“. Donnellynek persze akadt számos utánczója és a részéről bevezetett módszerrel Bacon szerzőségének még sok más író munkáiban akadtak nyomára, így pl. Greene, Marlowe, Shirley, Marston, Massinger, Middleton, Webster stb. műveiben. Montaigne halhatatlan essay-it Verulámi Baco is írta, még pedig angolul és csak később fordították le ezeket francziára. A világ eddig a fordítást az eredeti munkának tartotta. Donnelly szerint, továbbá, ugyancsak Bacon írta Burton híres „Anatomy of Melancholy“-ját, dr. Orville Owen szerint Edmund Spenser szintén világhírű „Faerie Queene“-ját és más költeményeit, sőt *mirabile dictu* dr. J. E. Roe kimutatta még azt is, hogy nem más, mint Bacon tollára vallanak John Bunyan „Pilgrim's Progress“-e, Defse „Robinson Crusoe“-ja és sok más híres író hírneves munkája. Mint Fiske találóan jósolja, talán nem sokára támad olyan vallás-szekta is, kiknek hitvallása szerint nem a jó Úristen, hanem Bacon Ferencz teremtette kezdetben az eget és földet. Mint látjuk, Donnellyt és jeles cryptogramját saját túlbuzgó utánczói és hívei temették el.

Pott asszony azon állítását illetőleg, hogy pl. a „good morrow“ köszöntés csak Bacon műveiben és a Shakespearenek tulajdonított színművekben fordul elő: ez olyan általános használatban vala Erzsébet királynő idejében, hogy pl. Claudius Holyband fölvette azt 1583-ban megjelent angol-franczia „társalkodó“-jába, melynek czíme vala „The French Littelton. A most lasie, perfect and absolute way to learne the Frenche tongue“. Merő idővesztegetés volna különben Madame Pott „parallel“ helyeinek taglalásába bocsátkozni.

A *Pearson's Magazine*-ban közölt és Bacon szerzősége mellett

valló „anagram“ sokkal érdekesebb, ámbár szintén nem bír meggyőző erővel. Ezt is persze egy amerikai ember fődőzte fel, névszerint dr. Platt (Lakewood-ban New Jersey államban). Shakespeare egy színművében („Love's labour lost“) az 5. fölvonás első jelenetében Holofernes és Sir Nathaniel minden összefüggés nélkül, minduntalan egyes latin mondatokat szőnek a párbeszédbe, mint pl. „Satis, quod sufficit.“, „Novi hominem tamquam te“, „Laus Deo, bene intelligo“. stb. s idő folytán belép másokkal Costard is, ki egy angol mondatba egy rófnyi hosszú, latin szót kever, t. i. honorificabilitudinitatibus. Ez dr. Platt szerint anagram és ilyképen oldható fel:

Moth, a színmű egy másik személye, azt kérdi, hogy „what is a. b. spelt backward with a horn on his head?“ Mire Holofernes erre azt feleli: „Ba (a bárány neve a gyermek nyelvben) with a horn added“. Dr. Platt szerint ez nem más, mint „Bacornu“ azaz a népies kiejtés szerint „Bacon“. Már pedig az a két betű annak a hosszú latin szónak a közepén fordul elő megfordított rendben és így tovább és denique az anagram megfejtése: „Hi ludi, tuiti sibi, Fr. Bacono nati“. Mint a *Quarterly Review* kritikusa megjegyzi, e megfejtés nagyon elmés, de a mondat latnisága olyan rossz, hogy Baconnak még diák korában is jól kiporolták volna érte nadrágját. A „Novum Organum“ és „De augmentis“ szerzője nem szerzője ennek a konyha-latinságnak. Különbözik dr. Platt szerint a kérdésben forgó furcsa latin szóhoz nagyon hasonlító egy szó „a híres Northumberland House Manuscript“ külső lapján is fordul elő, t. i. honorificabilitudino. „E kézirat egykor Bacon sajátja volt és Shakespeare, a színész sohasem láthatta azt“, jegyzi meg a czikk írója, R. M. Bucke, de hogy miért nem láthatta azt, arra a kérdésre adósnak marad a felelettel. És e helyen jónak látom figyelmeztetni olvasóimat, hogy ha egy amerikai író, különösen baconista, idéz valamit, ne higgyen neki, mert legtöbb esetben az idézet vagy nincs meg az idézett forrásban, vagy pedig ha megvan, nem úgy hangzik, mint a hogyan idézve van. Arról tehát, hogy az a szó csakugyan meg van-e ama híres kéziratban és hogy a kézirat valamikor csakugyan Bacon sajátja volt-e, vagy nem stb., nem kezeskedhetünk mindaddig, míg erről más valaki meg nem győz bennünket. Amerikában nagyon furcsa fogalmak vannak elterjedve sok mindenféle becsületbeli kánont illetőleg. Az olvasó közönséget lóvá tenni valami merész állítással, a többség szemében nemcsak hogy nem bűn, hanem erény vagy legalább dícséretre vagy bámulatra méltó tehetségre vall. „To be 'eute“ (körmönfontnak lenni) szeret az átlagos amerikai, vagy legalább annak föltűnni, akár törvényes eszközökkel és úton bizonyítja azt be, akár nem. Az „enyém és tied“ elve is teljesen más Amerikában, mint pl. Európában. Alig egy pár év előtt egy angol regényírónak vagy zeneszerzőnek műveit Amerikában Csáky-szalmájának tekintették, de az amerikaiak tulajdonát képező főkák „házi állatok“ voltak és nem bitang jószág, akárhány száz kilométernyire kóboroltak is el a Bering-tengertől.

Kropf Lajos.